Transpordi ja sideme alal teotsejaid on pealinnas pea kaks korda rohkem kui Tartus, — 11,1 Tartu 5,3 vastu. Sellest pisut rohkem on neid Narvas, — 6,9.

Kui tööstusele juurde arvata vahelduva tööalaga päeva- ja töötatöölisi, siis on tööstuse, kaubanduse, panga- ning kindlustusasjanduse aladelt ülalpidamise saajaid Tartus 58,6%, Tallinnas 60,4% ja Narvas 65,1%. Nii ei erine olud siiski mitte väga suuresti — kõigis neis linnades saab veidi vähem kui $^2/_3$ elanikest oma ülalpidamist tööstusest ning kaubandusest.

Rahvalugemine registreeris Tartus 7 322 isikut, kes aktiivselt tööstuses tegevad, samal ajal aga näitasid töökaitsekomissaride aruanded suur- ja kesktööstuse-ettevõtteis töötajatena ainult 1 855 is. Kuigi töökaitsekomissaride aruanded mitte alati täpsad pole ja olgugi et Tartus võis pühade tõttu teatav hulk Narva või Tallinna töölisi ajutiselt viibida, näitab see selgesti, et Tartus esineb tööstus peaasjalikult väiketööstuse näol (ettevõtted alla 5 töölisega). Tööharudest esinevad suurimatena metalli-, puu- ja nahatööstuse ala, milledega seltsivad trükikojad. Suurima rühmana üldisest väiketööstuses tegevate massist eraldub rõivastustööstuse oma, kuhu kuulub tervelt 8,8% (2 326) aktiivseid — ühes oma leibkondade liikmetega ligi 4 500-isikuline pere. Metalli-, masinate- ja aparaatidetööstuse alal leiab omale ülalpidamist ligi 2 000 elanikku (ligi 900 aktiivset), puutööstuse alal ligi 1 700 (ligi 700 akt.). Kui rõivastustööstuses tegevad ühes nende leibkondade liikmetega sellele juurde arvata, saame ligi 8 000-liikmelise hulga, mis koondab üle poole tööstusest ülalpidamise saajaid. On tähelepandav, et Tartus pole tööstuses tegevate elanikkude arvu kasv mitte ainult üldarvudes linna rahvastiku kasvamisega täiesti rööbiti arenenud, vaid see rööbiti arenemine on ka üksikute tööstusharudegi järele sündinud. Nii olid ka 1897. a. rõivastus-, metalli- ja puutööstus töötajate arvu poolest tähtsamail kohtadel, andes 13,9% aktiivsete üldarvust (1922. a. 14,8). Ligi 25 a. vaheajaga lahutatud silmapilkudel on jäädvustatud Tartu elanikkude teotsemine tööstuse alal üldjoontes täiesti sarnanevana. See rööbitisus ulatub kurioosumiteni; nii on puutööstuses tegevaid 1897. a. olnud 2,5, 1922. a. 2,6, nende leibkondade liikmeid 4,3 ja 4,4; tekstiiltööstuses mõlemal aastal 1,9. Õlle- ja viina-, mineraal- ja klaasi-, muude jookide, tubaka-, sõiduriistade- jne. tööstuses nii aktiivsete kui passiivsete vahekordades üldarvudega on säilinud täppis proportsionaalsus.

% vastavast üldarvust oli, nagu tabel järgmisel leheküljel näitab.

Kui industrialiseerumise väliseks tunnuseks lugeda tööstuses tegevate võrreldavat hulka elanikkude üldarvus, siis on Tartu industrialiseerumine 1922. a. samal astmel, mis 1897. a. Tööstus on vahepeal küll laienenud, samuti kui on suurenenud temas tegevate isikute arv, ent see pole lõpptulemusena mitte kiiremini sündinud kui rahvastiku üldine kasv, vaid tööstusliku elemendi osatähtsus rahvastikus on pea täpsalt samane, nagu ta oli 25 aastat tagasi.

Erakordse tegurite ja võimsate kapitalide puudumisel võis tööstuslik element suureneda ainult pikalisel sammul, kasvades peaasjalikult neil aladel, milledel eesmärgiks linna enese ja teda ümbritseva maa otsekoheste tarviduste rahuldamine. Tööstuse arenemine on läinud rööbiti nende tarviduste kasvamisega.

Praegu, samuti kui veerandsaja aasta eest, on Tartu oma maakonna ja naabrusmaakondade osade keskkohaks, kes suure osa selle maa tarvidust tööstussaadustes rahuldab.

Tartu, lk. 445